

Wojciech Gotkiewicz, Radosław Laszkowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**WYBRANE ASPEKTY REALIZACJI PAKIETU 4. DZIAŁANIA
ROLNOŚRODOWISKOWO-KLIMATYCZNEGO PROW PN. „CENNE SIEDLISKA
I ZAGROŻONE GATUNKI PTAKÓW NA OBSZARACH NATURA 2000”
W GOSPODARSTWACH ROLNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ
NA OBSZARZE OSTOJI PISKIEJ**

*SELECTED ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PACKAGE 4. AGRI-ENVIRONMENTAL-
CLIMATE MEASURES OF THE RDP “VALUABLE HABITATS AND ENDANGERED SPECIES
OF BIRDS IN NATURA 2000 AREAS’ IN AGRICULTURAL HOLDINGS OPERATING
IN THE AREA OF OSTOJA PISKA*

Słowa kluczowe: rolnictwo, Natura 2000, działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne, awifauna terenów rolniczych

Key words: agriculture, Natura 2000, agri-environmental-climate scheme, avifauna of agricultural areas

JEL codes: Q15, Q56, Q57

Abstrakt. Celem artykułu jest analiza funkcjonowania działania rolnośrodowiskowego, jako instrumentu ochrony ptaków krajobrazu rolniczego na obszarze Natura 2000 „Ostoja Piska” w powiecie piskim. Badania terenowe przeprowadzono na przełomie lat 2017 i 2018 i objęto nimi próbę 56 beneficjentów programu. Podstawową metodą badawczą był wywiad z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Otrzymane wyniki wskazują, że najważniejszymi motywami przystąpienia respondentów do działania rolno-środowiskowo-klimatycznego i pakietu 4. „Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000” były płatności oraz relatywna łatwość i niskie koszty realizacji pakietu. Badania pokazały, że działanie może być skutecznym instrumentem przyczyniającym się do ochrony awifauny obszarów wykorzystywanych rolniczo, ale nie jest pozbawiony wad, z których najpoważniejszą jest brak weryfikacji dokumentacji przyrodniczej, co może budzić obawy, co do jej rzetelności. Warto również zastanowić się nad wprowadzeniem obowiązkowych badań, które odpowiedziałyby na pytanie, jak działanie wpływa na utrzymanie lub zwiększenie liczebności poszczególnych gatunków ptaków.

Wstęp

Obszary wiejskie w Polsce zajmują 93% powierzchni kraju, z czego ponad połowę stanowią użytki rolne. Tereny te należą równocześnie do najcenniejszych pod względem zasobów krajobrazowych i przyrodniczych. Taka sytuacja wymaga szukania kompromisów między sferą gospodarczą, społeczną i środowiskową, które z jednej strony, pozwolą zaspokoić potrzeby i wymagania rynków rolno-spożywczych, a z drugiej, ograniczą negatywny wpływ intensywnej gospodarki rolnej na środowisko. Dotyczy to szczególnie obszarów prawnie chronionych, takich jak parki narodowe, parki krajobrazowe czy tereny wchodzące w skład sieci Natura 2000. Jednym z najlepszych instrumentów pozwalających na realizację zasad zrównoważonego rozwoju na obszarach wykorzystywanych rolniczo jest działanie rolnośrodowiskowo-klimatyczne. Ich implementacja umożliwia rolnikom podejmować działania mające na celu zachowanie obszarów o wysokich walorach przyrodniczych, nie rezygnując jednocześnie z prowadzenia produkcji rolniczej.

Celem artykułu jest ocena funkcjonowania pakietu 4. Działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego PROW pn. "Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000", na przykładzie gospodarstw położonych na terenie powiatu piskiego i jednocześnie w granicach obszaru Natura 2000 „Ostoja Piska” w województwie warmińsko-mazurskim.

Material i metodyka badań

Badania terenowe przeprowadzono na przełomie lat 2017 i 2018 i objęto nimi próbę 56 rolników-beneficjentów działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego (liczebności w poszczególnych tabelach mogą różnić się od podanej liczby, gdyż dopuszczalne było zaznaczenie przez respondenta zamieszczono więcej niż jednej odpowiedzi) z powiatu piskiego z obszaru Natura 2000 „Ostoja Piska” PLH280048 w powiecie piskim. Dobór respondentów był celowy, gdyż badaniami objęto wyłącznie rolników realizujących w swoich gospodarstwach pakiet 4. „Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000”. Podstawową techniką badawczą był wywiad z wykorzystaniem kwestionariusza uzupełniony obserwacją bezpośrednią.

Wyniki badań

Na badanym terenie dominowały gospodarstwa o wielokierunkowym profilu produkcji (48,2%). Uwagę zwraca jednak duży udział gospodarstw specjalizujących się w produkcji bydła, co wynika głównie z charakteru badanego obszaru oraz posiadanych użytków rolnych. Średnia obsada bydła w badanych gospodarstwach wynosiła 41 sztuk, przy rozpiętości od 1 do 100. Trzoda chlewna hodowana była tylko w jednym gospodarstwie, wyłącznie na potrzeby własne i turystów.

Średnia powierzchnia gospodarstw wynosiła około 27 ha, przy rozpiętości od 3 do ponad 69 ha (tab. 1), co przewyższa blisko trzykrotnie średnią dla Polski [GUS 2017] oraz nieznacznie średnią dla województwa warmińsko-mazurskiego, wynoszącą 22,79 ha [ARiMR 2017]. W gospodarstwach dominowały grunty orne niższych klas, co wynika z faktu, że obszar powiatu, to głównie tereny polodowcowe, na których wykształciły się gleby słabe i mało urodzajne, m.in. lekkie gleby piaskowe, bielcowe, piaski jałowe i wydumowe oraz gleby torfowe wytworzone na glinach i piaskach. Około 70% gleb powiatu jest zaliczonych do V i VI klasy [Pietrzak i in. 2016]. W badanych gospodarstwach zanotowano wysoki udział trwałych użytków zielonych. Ich średnia powierzchnia wynosiła 13 ha, przy czym maksymalna powierzchnia wynosiła aż 47 ha (tab. 1). Ma to istotne znaczenie w kontekście zachowania zasobów przyrodniczych oraz utrzymania wysokiego poziomu bioróżnorodności w przestrzeni rolniczej [Wasilewski 2009].

Wszystkie gospodarstwa położone były w całości lub częściowo

w granicach Ostoi Piskiej. Największy udział użytków objętych tą ochroną prawną zanotowano w przypadku TUZ (85,8%) oraz lasów (79,3%), najmniejszy zaś w przypadku gruntów ornych (75,7%).

Integralną częścią procesu przygotowania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 są konsultacje społeczne. Mają one na celu poznanie opinii osób w nich uczestniczących oraz tworzą warunki dla edukacji mieszkańców w zakresie przedmiotów ochrony, uwarunkowań formalnoprawnych powiązanych z obszarami ochrony oraz potencjału rozwojowego tych miejsc [GDOŚ, RDOŚ 2017]. Jak wynika z badań, tylko co czwarty respondent uczestniczył w tego typu spotkaniach (tab. 2). Niestety jest to typowe, gdyż jak podaje Artur Bołtromiuk [2012], już na samym początku procesu wdrażania sieci Natura 2000 w Polsce lokalne społeczności zostały zniechęcone do tej idei, w zwią-

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw rolnych pod względem ich powierzchni i struktury użytkowania gruntu
Table 1. Characteristics of the surveyed farms in terms of their area and land use structure

Wyszczególnienie/ Specification	Powierzchnia/Area [ha]		
	średnia/ average	minimalna/ minimum	maksymalna/ maximum
Grunty orne/ Arable land:	17,2	1,4	47,0
- I-II	0	0	0
- IIIa-b	0	0	0
- IVa-b	5,3	1,0	13,3
- V-VI	15,3	1,4	36,0
TUZ/Permanent grassland	13,0	1,5	48,0
Las/Forest	1,0	0,0	3,0
Ogółem/Total	26,9	3,0	69,5

Źródło: badania własne

Source: own study

ku z brakiem podstawowych informacji o sieci i zaniechaniem społecznienia procesu decyzyjnego. A. Boltromiuk i Marek Zagórski [2011], są zdania, że aby sieć nie była postrzegana jedynie przez pryzmat zakazów i ograniczeń każda kwestia wymaga indywidualnego podejścia oraz poszukiwania kompromisów. Większość respondentów o tym, że ich gospodarstwo znalazło się w granicach obszaru Natura 2000 dowiedziało się z innych źródeł, z których najważniejszym i wskazywanym przez 42% badanych osób, był doradca rolnośrodowiskowy.

Zdecydowana większość respondentów (76,8%) informacje o działaniu rolnośrodowiskowo-klimatycznym uzyskała od doradców. Pozostałe źródła były wskazywane przez zdecydowanie mniejszą grupę badanych. Należały do nich przede wszystkim media oraz ARiMR.

Kolejna, istotna kwestia dotyczyła motywów, którymi kierowali się respondenci decydując się na przystąpienie do działania. Otrzymane wyniki potwierdzają, że główną i praktycznie jedyną przyczyną zmiany sposobu gospodarowania była możliwość pozyskania płatności rolnośrodowiskowo-klimatycznych (tab. 3). Takie podejście do działania potwierdziły wyniki badań przeprowadzonych przez różnych autorów na terenie całej Polski [Gotkiewicz, Klimecki 2016, Mroczek i in. 2013, Borkowska i in. 2013]. Zdaniem Katarzyny Brodzińskiej [2007] wysokie płatności za realizację części pakietów sprawiają, że niektórzy rolnicy traktują je w kategorii przychodu, redukując koszty do koniecznego minimum, aby dochód był jak największy. Uczestnictwo w działaniu rolnośrodowiskowo-klimatycznym wyłącznie przez pryzmat uzyskania korzyści finansowych może być jednak przyczyną wielu nieprawidłowości, co potwierdzają liczne kontrole.

Polska ma szczególne znaczenie dla 106 gatunków gniazdujących w krajach Unii Europejskiej (UE), gdyż podtrzymuje ponad 5% ich unijnej populacji lęgowej, co widoczne jest zwłaszcza w obrębie obszarów wiejskich [Biaduń i in. 2016]. Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego – FBI (*farmland bird index*), jest jednym z oficjalnie stosowanych wskaźników stanu środowiska w krajach członkowskich UE. FBI to zagregowany indeks stanu populacji 22 gatunków ptaków krajobrazu rolniczego. W latach 2005-2017 wykazano umiarkowany spadek indeksu FBI, a tempo spadku wynosiło 0,8% na rok. Na obszarach Natura 2000 wskaźnik ten był stabilny, natomiast poza nimi odnotowano umiarkowany spadek. W skład polskiego koszyka gatunków, których indeksy liczebności składają się na FBI wchodzi obecnie: bocian biały, puszczyk, czajka, rycyk, dudek, turkawka, skowronek, dzierlatka, świergotek łąkowy, pliszka żółta, dymówka, pokląskwa, kłaskawka, cierniówka, gąsiorek, mazurek, szpak, makolągwa, kulczyk, potrzaszcz, trznadel i ortolan [GIOS 2018].

Tabela 2. Źródła wiedzy respondentów na temat położenia gospodarstwa w granicach obszaru N2000

Table 2. The respondents' source of knowledge about the location of the farm within the N2000 area

Źródło wiedzy/Source of knowledge	n	% odpowiedzi/answers
Doradca rolnośrodowiskowy/Agri-environmental advisor	29	42,0
Konsultacje społeczne/Public consultation	15	21,7
Media/media	9	13,0
Osoba z najbliższego otoczenia/A person from the nearest surroundings	14	20,3
Szkoła/School	2	2,9

Źródło: badania własne

Source: own study

Tabela 3. Motywy przystąpienia do działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego

Table 3. Reason of joining the agri-environmental-climate scheme

Motywy/Reason	n	% odpowiedzi/answers
Płatności/Agri-environmental payments	54	93,1
Brak czasu na pełną produkcję/No time for full production	1	1,7
Posiadane użytki rolne/Owned farmland	1	1,7
Namowa doradcy/Advise the adviser	2	3,4

Źródło: badania własne

Source: own study

Od 1990 roku produkcja rolnicza w Polsce wzrasta i chociaż efektywność rolnictwa ciągle pozostaje dużo niższa niż w krajach tzw. starej piętnastki, obserwuje się zmniejszenie liczby wielu gatunków ptaków. Polska najprawdopodobniej może powtórzyć scenariusz utraty znacznej części zasobów przyrodniczych, którego wcześniej doświadczyły kraje zachodniej Europy [Tryjanowski i in. 2011]. Powyższą diagnozę potwierdzają autorzy opracowania *Ptaki krajobrazu rolniczego w Polsce. Przegląd zagadnień z uwzględnieniem specyfiki Lubelszczyzny* [Biaduń i in. 2016], których zdaniem różnorodność gatunkowa ptaków krajobrazu rolniczego jest tym większa, im bardziej zróżnicowane są siedliska w jego obrębie. Rośnie ona wraz ze spadkiem udziału gruntów ornych i wzrostem udziału trwałych użytków zielonych i siedlisk marginalnych.

Do głównych czynników mających negatywny wpływ na populację ptaków krajobrazu rolniczego należą: wzrost poziomu nawożenia, scalanie gruntów, melioracje odwadniające, zwiększanie udziału upraw ozimych w miejsce jarych, spadek arealu ściernisk pozostawianych na zimę, stosowanie pestycydów, mechanizacja, wzrost obsady zwierząt [Chylarecki 2003].

Tabela 4. Warianty realizowane w badanych gospodarstwach
Table 4. Variants implemented in the researched farms

Warianty/Variants	n	% odpowiedzi/ answers
4.8. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków rycyka, kszyka, krwawodzioba lub czajki/ <i>Protection of birdbreeding habitat sblack-tailed godwit, snipe, redshang or lapwing</i>	53	86,9
4.11. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków derkacza/ <i>Protection of bird breeding habitats corncrake</i>	5	8,2
4.10. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków dubelta lub kulika wielkiego/ <i>Protection of bird breeding habitats jack snipe, great curlew</i>	2	3,3
4.9. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków wodniczki/ <i>Protection of bird breeding habitats aquatic warbler</i>	1	1,6

Źródło: badania własne
Source: own study

- większa liczba uprawnionych ekspertów ornitologów,
- krótszy okres proceduralny – dokumentacja ornitologiczna jest sporządzana wiosną, bezpośrednio przed przystąpieniem do działania, dokumentacja botaniczna – w roku poprzedzającym, ze względu na badania terenowe, które ekspert-botanik musi wykonać w okresie zaawansowanej wegetacji roślin [Kamiński 2012].

W Polsce występuje 8 gatunków związanych z krajobrazem rolniczym i jednocześnie zagrożonych wyginięciem w skali Polski i Europy: derkacz (*Crex crex*), czajka (*Vanellus vanellus*), kszyk (*Gallinago gallinago*), dubelt (*Gallinago media*), rycyk (*Limosa*

Zdecydowana większość respondentów wybrała wariant 4.8. „Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rycyka, kszyka, krwawodzioba lub czajki” (tab. 4). Uwagę zwraca fakt, że żaden z badanych nie zdecydował się na realizację wariantów związanych z ochroną siedlisk przyrodniczych (warianty 4.1.-4.7.), wchodzących w skład pakietu 4. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy szukać zapewne w trudnościach związanych z wdrażaniem poszczególnych działań. Zdaniem Jana Kamińskiego [2012], częstsze zainteresowanie wariantami związanymi z ochroną siedlisk lęgowych ptaków (tzw. warianty ptasie) niż z ochroną siedlisk przyrodniczych (tzw. warianty siedliskowe), wynika z uwarunkowań praktycznych, takich jak:

Tabela 5. Gatunki ptaków stwierdzone w gospodarstwach objętych badaniami

Table 5. Species of birds found on farms covered by research

Gatunki ptaków/Species of birds	n	% odpowiedzi/ answers
Czajka/Lapwing	54	42,9
Kszyk/Snipe	55	43,7
Rycyk/Black-tailed godwit	2	1,6
Wodniczka/Aquatic warbler	1	0,8
Kulik Wielki/Great curlew	1	0,8
Derkacz/Corncrake	13	10,3

Źródło: badania własne
Source: own study

limosa), kulik wielki (*Numenius arquata*), krwawodziób (*Tringa tetanus*) oraz wodniczka (*Acrocephalus paludicola*) [MRiRW 2017]. Na badanym obszarze stwierdzono występowanie 6 gatunków: czajki, kszyka, rycyka, wodniczki, derkacza i kulika wielkiego (tab. 5). Dziwi obecność w tej grupie wodniczki, która według autorów *Polskiego Krajowego Planu Ochrony Wodniczki* [OTOP 2013], występuje w trzech głównych populacjach:

- podlaska w północno-wschodniej Polsce, w dolinach Biebrzy oraz Narwi,
- lubelska w południowo-wschodniej Polsce,
- pomorska (OSOP Dolina Dolnej Odry oraz Delta Odry i Świny).

Oczywiście poza wymienionymi obszarami notowane są pojedyncze pary, jednak nie dotyczy to obszaru powiatu piskiego, gdzie nigdy nie stwierdzono obecności tego gatunku [Chylarecki i in. 2015, Krogulec, Wołczuk 2014]. Przyczyny takiego stanu rzeczy mogą być dwie. Po pierwsze, ekspertyza ornitologiczna mogła być wykonana w taki sposób, aby zadowolić potencjalnego beneficjanta. Po drugie, może to wynikać z pomyłki eksperta, gdyż wodniczka jest bardzo podobna do rokitniczki i często nie ma możliwości stwierdzenia, który z tych dwóch gatunków właśnie jest obserwowany.

Podobnie, jak w przypadku wodniczki, pewne wątpliwości mogą pojawić się odnośnie kszyka, który został oznaczony prawie we wszystkich gospodarstwach. Ten gatunek nigdy nie był zbyt liczny w Polsce, a dodatkowo stale obserwuje się zmniejszanie się jego krajowej populacji [Chylarecki i in. 2015].

Z danych zamieszczonych w tabeli 6, wynika, że gatunkami dominującymi pod względem liczebności była czajka oraz kszyk. Cieszy wzrastająca

liczebność derkacza, co ma bezpośredni związek właśnie z działaniem rolnośrodowiskowo-klimatycznym i ekstenywną produkcją. Przykładem może być Kampinoski Park Narodowy, gdzie najwyższe zagęszczenie samców derkacza stwierdzono na częściowo koszonych łąkach wilgotnych (8 samców/100 ha) oraz na łąkach użytkowanych w sposób kośno-pastwiskowy (3,9 samca/100 ha) [Chylarecki i in. 2015].

Tabela 6. Liczba ptaków stwierdzonych w gospodarstwach objętych badaniami

Table 6. The number of birds found on farms covered by research

Gatunki ptaków/ <i>Species of birds</i>	Liczba ptaków/ <i>Number of birds</i>		
	średnia/ <i>average</i>	minimalna/ <i>minimum</i>	maksymalna/ <i>maximum</i>
Czajka/ <i>Lapwing</i>	4,1	1	12
Kszyk/ <i>Snipe</i>	3,9	1	10
Derkacz/ <i>Corncrake</i>	2,5	1	5
Wodniczka/ <i>Aquatic warbler</i>	2,0	2	2
Kulik Wielki/ <i>Great curlew</i>	1,0	1	1
Rycyk/ <i>Black-tailed godwit</i>	1,0	1	1

Źródło: badania własne

Source: own study

Wnioski

1. Teren powiatu piskiego pod względem zasobów przyrodniczych należy do jednych z najcenniejszych obszarów w województwie warmińsko-mazurskim i w kraju, co m.in. potwierdzają ustanowione tam liczne formy ochrony prawnej, w tym obszary wchodzące w skład sieci Natura 2000. Taka sytuacja obliuguje do prowadzenia na terenie powiatu produkcji rolniczej przyjaznej środowisku, czego przejawem jest realizacja na terenie gospodarstw działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego.
2. Badane gospodarstwa były położone na terenie obszaru N2000 „Ostoja Piska”, co w pewnym sensie determinowało decyzje podejmowane przez ich właścicieli odnośnie prowadzonej działalności rolniczej, w tym udział w działaniu rolnośrodowiskowo-klimatycznym.
3. We wszystkich gospodarstwach realizowano pakiet „Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarze Natura 2000”, a w jego ramach wyłącznie warianty ptasie z pominięciem „wariantów siedliskowych”. Przeprowadzone badania wykazały, że było to podyktowane uwarunkowaniami praktycznymi i ekonomicznymi. „Warianty ptasie” są łatwiejsze w re-

- alizacji w porównaniu do siedliskowych, jak również charakteryzują się stałymi, relatywnie wysokimi stawkami płatności. Tego, że tak jest w rzeczywistości nie ukrywali sami beneficjenci, deklarując, że przystąpili do działania prawie wyłącznie z pobudek finansowych.
4. Wątpliwości mogą budzić informacje dotyczące gatunków oraz liczebności ptaków, których występowanie było podstawą do udziału w działaniu rolnośrodowiskowo-klimatycznym. Przykładem może być wodniczka, gatunek który na terenie Polski występuje tylko w kilku regionach, a którego nigdy nie stwierdzono na terenie powiatu piskiego. Taka sytuacja powinna skłonić odpowiednie instytucje do weryfikacji części dokumentacji przyrodniczych przygotowywanych przez uprawnionych ekspertów.
 5. Trudno jest precyzyjnie stwierdzić, w jakim stopniu realizacja działania rolnośrodowiskowego na omawianym terenie wpływa na poprawę liczebności wspomnianych w pracy gatunków ptaków, gdyż nikt nie prowadził tego typu badań. Z drugiej strony tego typu prace badawcze są trudne do przeprowadzenia, gdyż na liczebność populacji danego gatunku wpływa wiele czynników, z których tylko część ma charakter antropogeniczny.
 6. Niezależnie od motywów, którymi kierowali się beneficjenci działania, jak również braku wyczerpujących informacji na temat skuteczności jego wdrażania, należy stwierdzić, że sama realizacja wymogów związanych z wybranym pakietem jest niezwykle cenna ze środowiskowego punktu widzenia.

Literatura/Bibliography

- ARiMR. 2017. *Średnia powierzchnia gospodarstwa. Ogłoszenie Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, z dnia 21 września 2017 r. w sprawie wielkości średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju w 2017 roku* (Average area of the farm. Announcement of the President of the Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture, dated 21 September 2017 on the average size of agricultural land on an agricultural holding in individual voivodships and the average area of agricultural land on a farm in the country in 2017), <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-krajowa/srednia-powierzchnia-gospodarstwa.html>, access: 01.09.2018.
- Biaduń Waldemar, Małgorzata Piotrowska, Rafał Rzepkowski, Marcin Zieliński, Marek Jobda, Maria Jujka-Radziejewicz, Krzysztof Stasiak, Jarosław Krogulec, Bernadetta Ebertowska, Justyna Choroś (ed.). 2016. *Ptaki krajobrazu rolniczego w Polsce. Przegląd zagadnień z uwzględnieniem specyfiki Lubelszczyzny* (Birds of agricultural landscape in Poland. Review of issues taking into account the specificities of the Lublin region). Marki: OTOP.
- Bołtmiuk Artur, Marek Zagórski. 2011. *Natura 2000 – dobro publiczne, problem prywatny* (Natura 2000 – public good, private problem). Warszawa: Forum Inicjatyw Rozwojowych IRWiR PAN.
- Bołtmiuk Artur. 2012. *Natura 2000 – możliwości i dylematy rozwoju obszarów wiejskich objętych europejską siecią ekologiczną* (Natura 2000 – possibilities and dilemmas of rural areas development covered by the European ecological network). *Problemy Ekorozwoju* 7 (1): 117-128.
- Borkowska Małgorzata, Maria Golinowska, Michał Kruszyński. 2013. *Program rolnośrodowiskowy – doświadczenia i opinie rolników* (Agri-environmental program – experience and opinions of farmers). *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering* 58 (3): 46-49.
- Brodzińska Katarzyna. 2007. *Realizacja programu rolnośrodowiskowego w województwie warmińsko-mazurskim* (Implementation of the agri-environmental program in the Warmian-Masurian Province). *Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie* 7 (20): 71-81.
- Chylarecki Przemysław, Arkadiusz Sikora, Zdzisław Cenian, Tomasz Chodkiewicz (ed.). 2015. *Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny. Wydanie 2*. (Monitoring of breeding birds. Methodical guide. Edition 2). Warszawa: GIOŚ.
- Chylarecki Przemysław. 2003. *Ptaki obszarów rolniczych* (Birds in agricultural areas). Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- GDOŚ, RDOŚ. 2017. *Model przeprowadzenia konsultacji społecznych w ramach tworzenia planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000*, (Model of social consultations as part of creating plans for conservation tasks for Natura 2000), https://www.gdos.gov.pl/files/aktualnosci/74789/Model%20przeprowadzania%20konsultacji%20spo%C5%82ecznych_news_image.pdf, access: 20.08.2018.
- GIOŚ. 2018. *Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego* (Index of abundance of common agricultural landscape birds), <http://monitoringptakow.gios.gov.pl/ptaki-krajobrazu-rolnego>, access: 01.09.2018.

- Gotkiewicz Wojciech, Tomasz Klimecki. 2016. *Działania prośrodowiskowe w gospodarstwach rolnych ze szczególnym uwzględnieniem programu rolnośrodowiskowego* (Pro-environmental activities on farms with particular emphasis on the agri-environmental program). *Roczniki Naukowe SERiA XVIII* (5): 36-40.
- GUS. 2017. *Ochrona Środowiska 2017. Informacje i opracowania statystyczne* (Environmental Protection 2017. Information and statistical studies). GUS: Warszawa.
- Kamiński Jan. 2012. *Wdrażanie „programu rolnośrodowiskowego” II edycji na użytkach zielonych w powiecie Grajewo* (Implementation of the second-generation agri-environmental program on grasslands in the Grajewo District). *Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie* 12 (3): 77-91.
- Krogulec Jarosław, Bernadetta Wołczuk. 2014. *Analiza możliwości połączenia wschodniej i zachodniej populacji wodniczki *Acrocephalus paludicola* w Polsce poprzez odtworzenie zdegradowanych siedlisk wodniczki na obszarze rozgraniczającym te populacje* (Analysis of the possibility of combining the eastern and western Aquatic Warbler *Acrocephalus paludicola* population in Poland by restoring degraded Aquatic Warbler habitats in the area delimiting these populations). Warszawa: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.
- MRiRW. 2017. *Przewodnik po działaniu rolno-środowiskowo-klimatycznym PROW 2014-2020* (Guide to agro-environmental-climate activity. RDP 2014-2020). Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- Mroczek Janusz, Joanna Kostecka, Maria Korczyńska. 2013. *Ocena roli programu rolnośrodowiskowego w postrzeganiu przez rolników wybranych aspektów problematyki środowiskowej* (Evaluation of the role of the agri-environmental program in the farmers' perception of selected aspects of environmental issues). *Inżynieria Ekologiczna* 34: 189-197.
- OTOP. 2013. *Polski Krajowy Plan Ochrony Wodniczki *Acrocephalus paludicola* (projekt)* (Polish National Aquatic Warbler Protection Plan *Acrocephalus paludicola* (project)). Marki: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.
- Pietrzak Krzysztof, Adam Bronisz, Julita Dworak. 2016. *Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Piskiego na lata 2017-2020 z perspektywą do 2024 roku* (Environmental Protection Program for the Pisz District for 2017-2020 with a view to 2024). Pisz: Meritum Competence.
- Tryjanowski Piotr, Zygmunt Dajdok, Krzysztof Kujawa, Tomasz Kałuski, Marek Mrówczyński. 2011. *Zagrożenia różnorodności biologicznej w krajobrazie rolniczym: czy badania wykonywane w Europie Zachodniej pozwalają na poprawną diagnozę w Polsce?* (Threats to biodiversity in the agricultural landscape: does studies carried out in Western Europe allow for a correct diagnosis in Poland?) *Polish Journal of Agronomy* 7: 113-119.
- Wasilewski Zbigniew. 2009. *Stan obecny i kierunki gospodarowania na użytkach zielonych zgodne z wymogami Wspólnej Polityki Rolnej* (Current status and directions of management on grasslands in accordance with the requirements of the Common Agricultural Policy). *Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie* 9 (2): 169-184.

Summary

The aim of the article is to analyze the functioning of the agri-environmental-climate scheme as an instrument for the protection of agricultural landscape birds in the Natura 2000 area "OstojaPiska" in the Pisz district. Field research was carried out at the turn of 2017 and 2018 and covered 56 beneficiaries of the scheme. The basic research method was an interview using an interview questionnaire. The obtained results indicate that the most important motives for the respondents' accession to the agri-environmental-climate scheme and package 4 Valuable habitats and endangered species of birds in Natura 2000 areas and the "bird's" package were agri-environmental-climate payments as well as the relative ease and low costs of the package implementation. Research has shown that the scheme could be effective instrument contributing to the protection of avifauna areas used for agriculture, but it is not free from disadvantages, the most serious of which is the lack of verification of nature documentation, which may raise concerns about its reliability. It is also worth considering the introduction of obligatory tests that would answer the question of how the program affects the maintenance or increase of the number of individual bird species.

mgr inż. Radosław Laszkowski
 orcid.org/0000-0002-3347-0549
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
 w Olsztynie
 Katedra Agrotechnologii, Zarządzania
 Produkcją Rolniczą i Agrobiznesu
 Plac Łódzki 2, 10-719 Olsztyn
 e-mail: r.laszkowski@onet.pl

Adres do korespondencji
 dr hab. Wojciech Gotkiewicz, prof. ndzw.
 orcid.org/0000-0002-4485-9154
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
 Katedra Agrotechnologii,
 Zarządzania Produkcją Rolniczą i Agrobiznesu
 Plac Łódzki 2, 10-719 Olsztyn
 e-mail: wgot@uwm.edu.pl